

Eesti-Rootsi Ühingu Teataja

Estnisk-Svenska Föreningens Nyheter

November 2003 - November 2003 Nr. 13

Harry Martinson

1904-1978

(Foto:
<http://www.harrymartinson.org/biograph.htm>)

Barndomslandskap

Ären skymma bort varandra,
men ibland när skuggan brister
öppnas minnets vida tavlor
från vår drömtids hed på Lister.

Där på smala hedlandsstigar
kantade av ljung och viden
såg vi månen väldig mogna
som en astrakan åt tiden.

Ännu hade ej vårt hjärta
nått förhärdelsen och vreden.
Vi vat barn, vår själ stod öppen
som en kojans dörr mot heden.

På det kändas strand vi lågo,
drömde om det icke kändas.
Mellan strandens snår vi sågo
för att ej av soles brändas.

Hennes lockelse vi kände
var gång hon gick ner i lågor
och vår åträ sökte henne
där hon badade i vågor.

Harry Martinson

Aastal 2004 möödub 100 aastat tuntud rootsi kirjaniku, Nobeli kirjanduspreemia laureaadi Harry Martinsoni sünnist. ERÜ traditsioonide kohaselt püüame jällegi anda meie bülletääni lugejale väikese ülevaate kirjaniku ja poeedi elust ning loomingust.

Harry Edmund Martinson sündis 6. mail 1904 Nyteboda's Jämshög'i vallas (socken) Blekinge maakonnas viienda lapsena 7-lapselises perekonnas. Ta isa oli meremees-kaupmees.

Kui isa aastal 1910 suri, jättis ema lapsed valla hoolde ning emigreerus Ameerikasse. Lapsed paigutati erinevatesse peredesse; Harryl tuli vahetada mitu korda elupaika ja ta püüdis neist korduvalt põgeneda. Elu kasulapsena on Harry Martinson kirjeldanud romaanides *Nässlorna blomma* (1935) ja *Vägen ut* (1936).

Poisipõlves unistas poiss reisist ema juurde ja nii kirjutas ta end sisse kuulsasse merekooli "Skeppsgossekären" Karlskronas, kuid jättis õppimise peagi katki ning alustas hulkurielu (på luffen), teenides leiba juhutöolisena.

16-aastasena sai temast kuunar Willy junga (däckspojke) ning järgmised 7 aastat veetis Harry vaheldumisi merel ja maal, seilates Indiast Brasiiliani.

Aastal 1927 kodumaal viibides kohtas ta ühel sündikalistide koosolekul oma tulevast abikaasat Helga Johanssoni – noorsotsialisti, kelle eesmärgiks oli organiseerida töötuid (naisi) ülestõusuks ühiskonna vastu. Kui järgmisel aastal Helga leseks jäi, kolis Harry tema juurde Johannesdal'ile Sorunda's ning nad abiellusid aastal 1929. Helgast sai Moa Martinson. Abielu kestis 10 aastat.

Moa Martinson (1890-1964, sündinud Helga Maria Swartz)

Harryga abielludes oli Moal taga raske ja traagiline elu: ta viiest laspest kaks olid uppunud, mees purjutas ja peksis naist ning lõpetas oma elu enesetapuga.

Moa hakkas kirjutama jutustusi umbes samal ajal kui Harrygi; tema esimene romaan ilmus aastal 1933.

Üldse ilmus Moa Martinsonilt 20 raamatut. Eesti keelde neid minu teada tõlgitud ei ole, küll on aga raamatukogudes juba Nõukogude ajast mitmeid ta teoseid rootsi keeles.

Foto allikas:

<http://www.geocities.com/nkpmn/tekstarkiv/IHagerupMoaM.html>

Moa juures oli Harry elu sedavõrd kergem (ei pidanud enam üüri maksma), et ta sai kirjutama hakata. Ilmus mitmeid ajaleheartikleid, jutustusi, romaane, luulekogusid merest, loodusest, läbielatust...

1929 ilmub kogumik *5 unga* koos Erik Asklund'i, Josef Kjellgreni'i, Artur Lundkvist'i ja Gustaf Sandgren'iga. Seda raamatut peetakse rootsi kirjandusloos modernismi algustähiseks.

1934 osaleb Harry Martinson Moskvast Esimesel Nõukogude Kirjanike Kongressil.

Teises Maailmasõjas võitleb Harry Martinson vabatahtlikuna Talvesõjas Soome poolel. Sellest jutustab ta raamatus *Verklighet till döds* (1940).

30-ndatel aastatel hakkab Harry-Moa abielu mõranema – Harry jookseb abikaasa juurest ära nii

nagu omal ajal kasuperedest. Peale sõjaskäiku ei pöördugi ta enam Moa juurde tagasi. 1942 abiellub Harry *Ingrid Lindcrantz'*iga, kes talle sünnitab kaks tütart.

1948 ilmub romaan *Vägen till Klockrike*.

1949 valitakse Harry Martinson Rootsi Akadeemiasse toolile nr. 15 ning 1954 omistab Göteborgi Ülikool talle filosoofia audoktori kraadi.

1974 jagab ta koos *Eyvind Johnson'*iga (vt. ka ERÜ Teataja nr. 10) Nobeli kirjandusepreemiat.

Kirjaniku elu viimaseid aastaid varjutas kiivas keskustelu talle ja Eyvind Johnsonile antud Nobeli preemia pälvituse üle.

Harry Martinson suri 11. veebruaril 1978 Stockholmis ja on maetud Sollentuna kirikuaeda.

foto:<http://www.nobel.se/literature/laureates/1974/martinson-bio.html>

Harry Martinsoni loomingus tõusevad üle muu esile kaks teemat: üks neist on lugu Martinsoni enda lapsepõlvest – orvust karedas maailmas, meremehe- ja hulkurielust – läbipõimituna eksistentsiaalsete arutlustega.

Teine teema on kristalliseerunud eeposes *Aniara* – loos kosmoses ekslevast kosmoselaevast. Selles arutletakse inimkonna suundumustest ja ellujäämise võimalikkusest. *Aniara* oli teos, mis tõi Martinsonile maailmakuulsuse. Rootsi Raadio 1998. aastal tehtud lugejaküsitluse järgi oli see sajandi saja rootsi raamatu nimekirjas teisel kohal (esimene Vilhelm Moberg *Utvandrar-sviten*, kolmas Frans G. Bengtsson'i *Röde Orm*, ja neljas Astrid Lindgreni *Pipi Pikksukk*).

Ühiskonnakriitika on Martinsoni loomingus tähtsal kohal. Ta oli üks esimesi, kes hoiatas inimkonda looduse ja enesehävitamise eest. Seda ajal, mil läänemaailmas valitses eufooria tehnika kõikvõimsusest, helgest tulevikust, inimesest kui looduse valitsejast ja oma suva kohaselt ümberkujundajast. Kuidas aga suudab inimene kedagi/midagi valitseda, kui ta ei suuda iseennastki valitseda?

Harry Martinsoni teosed

Spökskepp, 1929, diktsamling, debüt

5 unga, 1930, modernistisk antologi tillsammans med Erik Asklund, Josef Kjellgren, Artur Lundkvist och Gustav Sandgren

Nomad, 1931, diktsamling

Resor utan mål, 1932, första prosaboken om sjömanslivet

Kap Farväl, 1933, andra prosaboken om sjömanslivet

Natur, 1934, diktsamling

Nässlorna blomma, 1935, självbiografisk roman, första delen

Vägen ut, 1936, självbiografisk roman, andra delen

Svärmare och harkrank, 1937, naturberättelser / essäsamling

Midsommardalen, 1938, naturberättelser / essäsamling

Det enkla och det svåra, 1939, naturberättelser / essäsamling

Verklighet till döds, 1940 romanen om Holger Tidman; bok om finska vinterkriget

Den förlorade jaguaren, 1941, tredje prosaboken om sjömanslivet, Norstedts

Passad, 1945, diktsamling

Vägen till Klockrike, 1948, "luffarroman"

Cikada, 1953, diktsamling, varav 29 "sånger" återfinns i eposet *Aniara*

Lotsen från Moluckas, radiospel om Magellan, FIB:s lyrikklubb (först publicerad år 1948 i antologin Svenska radiopjäser 1947, Sveriges radio)

Aniara, 1956, rymdepos,

Gräsen i Thule, 1958, diktsamling

Vagnen, 1960, diktsamling

Utsikt från en grästuva, 1963, naturberättelser / essäsamling

Bestiarium, 1964, djurdikter med illustrationer, medförfattare Björn von Rosen

Dikter om ljus och mörker, 1971, diktsamling

Tuvor, 1973, diktsamling Den sist utgivna diktsamlingen. Posthum utgivning.

Längs ekots stigar, 1978, ett urval efterlämnade dikter

Doriderna, 1980, efterlämnade dikter och prosastycken

Bollesagor, 1983 ur efterlämnat material till *Vägen till Klockrike*

Ur de tusen dikternas bok, 1986

Hav och resor, 1992, Vekerum lyrik och prosa ur tidningar och tidskrifter

Skillingtrycket och vildgåsresan, 1994, Vekerum ett urval efterlämnade dikter

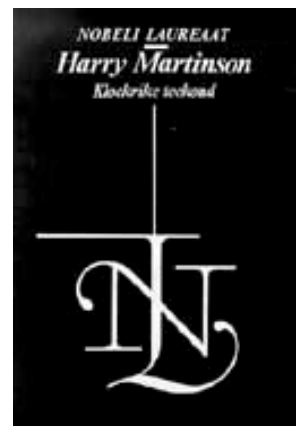
Gringo; Salvation, 1995, Vekerum två tidigare utgivna radiopjäser från 1932 resp. 1933

Kuigi Harry Martinson oli oma maailmavaatelt budist, on üks tema luuletustest võetud Rootsi kiriku lauluraamatusse (psalm 202).

Nagu kõigil kuulsatel rootsi kirjanikel, nii on ka Harry Martinsonil oma selts - **Harry Martinson-sällskapet**, mis on üks suurimaid sellelaadseid Rootsis. Selts ootab kõigilt ettepanekuid kirjaniku juubeliaasta tähistamiseks [<http://www.harrymartinson.org>].

Harry Martinson KLOCKRIKE TEEKOND

Nimeka rootsi kirjaniku (1904 – 1978, Nobeli preemia 1974) põhiromaan on ühtaegu teekond nii elu kohustustest ja aja sunnist vabade rännumeestega mööda Rootsimaad kui ka ajarännak unistuste kihelkonda Klockrikesse, Kellariiki. Tõlkinud Väino Klaus, kujundanud Heino Kersna, toimetanud Arnold Ravel. Eesti Raamat, 2000. 288 lk.

(<http://www.sirp.ee/2000/06.10.00/Kirjand/kirjand1-5.html>)

Allikaid:

<http://www.lysator.liu.se/runeberg/authors/hmartins.html>

<http://www.kirjasto.sci.fi/moamar.htm>

<http://www.harrymartinson.org/biograph.htm>

<http://www.harrymartinson.org/mangsidighm.htm>

http://sv.wikipedia.org/wiki/Harry_Martinson

[\[awards.com/nobelprize_winners/harry_martinson.htm\]\(http://www.literature-awards.com/nobelprize_winners/harry_martinson.htm\)](http://www.literature-</p></div><div data-bbox=)

<http://www.galatea.nu/harry.html>

Eesti-Rootsi Ühingu liikmete matk Riisiperre ja Nissi

Laupäeval, 14. juunil 2003. a., toimus Eesti-Rootsi Ühingu liikmete matk ajaloolises Nissi kihelkonnas. Päev algas varahommikul, kohale sõitsime Tallinnast elektrirongiga, mis saabus Riisiperre kell 8.00. Meie ühingu liige Endel Ojasild oli meile giidiks ja teejuhiks. Juba Riisiperre jaamas tegi ta ülevaate selle ajaloo (foto 1). Muuhulgas saime teada, et Keila-Haapsalu raudtee, mis läbib Riisiperret, on ajalooliselt kandnud kõnekeeles ka sellist mitmetähenduslikku nime nagu Kegelbahn (Keila sks. Kegel).

Edasi liikusime Riisiperre jaamast Ääsmäe-Haapsalu maantee poole mööda teed, mille oli ajaloolaste väitel läbinud ka Karl XII, kui ta liikus oma sõduritega Märjamaalt Keilasse. Haapsalu maantee äärest keerasime vanale maanteele Riisiperre mõisa suunas (foto 3). Mõis ise on praegu eraomaniku valduses ja kahjuks lagunemas. Seal tegime väikese peatuse, vaatasime loodust ja järve. Riisiperre mõis on klassitsistliku arhitektuuri pärl (foto 4). Nagu Tartu Ülikoolilgi, on hoone esiküljel kuus sammast. Mõisahoone lasi ehitada aastatel 1819-1821 parun Peter von Stackelberg. Alates 1920. a. oli seal lastekodu kuni 1985. aastani. Kuni selle ajani oli hoone suhteliselt heas korras.

Edasi liikusime mõisahoone juurest Nissi kiriku suunas, mis on olnud aastasadu kihelkonna tõmbekeskuseks - nagu selgitas meile Endel. Kirikus ootasid meid õpetaja

ja kirikumees. Kuulasime Endli ja kirikumees Kaido ülevaadet kiriku ja koguduse ajaloost. Puitkirik oli püstitatud samale kohale juba aastal 1501. Praegune Nissi-Maarja kirik (fotod 6 ja 7) on ehitatud 1871.-1873. a. Peterburi arhitekti David Grimmi projekti alusel, mille järgi oli püstitatud ka kümnekond aastat varem Mustjala kirik Saaremaal. Endel on pikemalt kirjutanud Nissi Maarja kirikust oma raamatus: Mõnda Nissi kirikust, EELK Nissi Maarja kogudus, 1998, 19 lk. (Saadaval Nissi kirikus ja Rahvusraamatukogus).

Kirikust väljudes oli just lõppenud äikesvihhm, päike tuli välja ja kuna oli saabunud ka lõunaeg, otsustasime keha kinnitada. Nissi endise kirikumõisa pargis, kus nüüd on jaanituleplats, grillisime liha ja praadisime kaasavõetud kartuleid ning seeni (foto 8). Viimaseid valmistas meile Marju, grillides neid šveitsipärastelt (lisades pipra jt. maitseained alles pärast grillimist).

Pärast söömist-joomist külastasime veel Nissi kalmistut ja Nissi 110-aastase Vennastekoguduse maja ning liikusime siis tagasi Riisiperre raudteejaama. Tallinnasse jõudsime 22.15 - sealt samast olime oma imekaunist ja sisukat päeva 15 ja pool tundi tagasi alustanud.

Tekst: Tarmo Tuisk, fotod: Mart Vugt

Foto 1. Riisiperre jaamas tegi Endel Ojasild ülevaate selle ajaloo.

Foto 2. Seda teed mööda liikus Karl XII

Foto 3. Vanal Haapsalu maanteel

Eesti-Rootsi Ühingu väljasõit Riisiperre ja Nissi 14.06.2013

Foto 4. Riisipere mõis

Eesti-Rootsi Ühingu väljasõit Riisiperre ja Nissi 14.06.2013

Foto 5. Nissi jõe algus

Fotod 6 ja 7.

Nissi-Maarja kirik

"Nina püsti nagu Nissi kirik" on
vana ütetus

Foto 8. Piknik Nissi kirikumõisa pargis

Foto 9. Nissi Vennastekoguduse maja juures

Eesti-Rootsi Ühingu liikmete kokkusaamine

15. oktoobril 2003 Tallinnas Estonia pst. 7

Meenutasime koos 14. juunil tehtud matka Riisiperes ja Nissis ning vaatasime pilte sellest toredast kordaläinud suvepäevast.

Ene Harikas rääkis oma perereisist Leetu Neringa poolsaarele Nidasse ja näitas pilte sealsest kohalikest arhitektuurist (N. Liidu aegsetele garaažiboksidele on peale ehitatud teine korrus turistide majutamiseks) ning põhilisest vaatamisväärsusest – tohututest liivadüünidest ja kõrgetest vahustest merelainetest. Neringa poolsaar ise on 97 km pikk ja 52 km sellest kuulub Leedule – ülejäänud Vene Föderatsioonile. Poolsaarel puudub mandriühendus Leeduga, sinna saab sõita Klaipedast praamiga.

Endel Ojasild rääkis oma bussireisist Sankt-Peterburgi koos Tallinna Rootsi-Mihkli kogudusega. Kolme päeva jooksul külastas ta sealset Eesti Jaani kirikut, Saksa Evangeelset Luteri kirikut, Ingeri kirikut ja Rootsi kirikut. Rootsi Katariina kirik asub tänaval nimega Švedskij pereulok ja kõrvalmajas asub ka Rootsi peakonsulaat. Konsul korraldab eesti külalistele vastuvõtu ja lausub tervitussõnad. Rootsi kiriku (S:ta Katarina kyrka) juures tegutseb Peterburi vanim mitteõigeusklik kogudus: asutatud samal aastal mil linn ise – 1703. Praegu on koguduse liikmeid sadakond.

Kohalolijad otsustasid, et meie järgmine – jõulueelne kokkusaamine – toimub neljapäeval, 11. detsembril, mis on ühtlasi ka selle aasta viimane üritus ja kus peaksime tegema plaane järgmiseks aastaks. Suvel on kindlasti kavas teha üks ühine väljasõit Eestis, aga huvi ja võimaluse korral kaugemalegi. Kõik ideed on teretunud!

Rootsi riigi kingituseks
Sankt-Peterburgi 300.
aastapäevaks oli Püha Katariina
kiriku renoveerimine

Väike valik rootsikeelseid tudengilaule sügismasenduse vastu

Sankta Lucia

Jag in silentio – gör promenado
nocturno solo – på esplanado
Jag där med grand favor – väntar min pia
Santa Lucia, Santa Lucia.

Con vehementio – slår jag rivale
och etablerar – grande scandale
Polisconstabelo – otti in krago
Santa Lucia, Santa Lucia.

Jag skrek in fortissimo: Släp mig för Phano!
Han röt crescendo: Parla non guano!
Jag in arresto förs – og, infamia
Santa Lucia, Santa Lucia.

Oh hårda destine – här in obscuro
gråter jag lacrymae – ödet är duro
önskar jag diavolo – amore mia
Santa Lucia, Santa Lucia.

Vi kan dricka (Lil i Marleen)

Vi kan dricka Sorbus och vi kan dricka gin,
men allra helst vi intar okryddat brännvin!
När det gått ner uti vår strup,
så ropar vi på nästa sup,
;,: Ur våra hjärtans djup:,:

Mera brännvin (Internatsionaal)

Mera brännvin i glasen,
mera glas på vårt bord
mera bord på kalasen,
mer kalas på vår jord.

Mera jordar med måne,
mera måne i Mars,
mera mascher till Skåne,
mera Skåne – bevars, bevars, bevars.

Mera vodka (Stenka Razin)

Vodka, vodka vill jag dricka,
jag vill äta kaviar,
jag vill älska ruskij flicka,
jag vill spy i samovar – SKÅL!

Uppå väggen går en gädda,
på långa svarta ludna ben,
men ni skall inte vara rädda,
tag en sup och allt går väl.

Minnet (Memory)

Minnet, jag har tappat mitt minnet,
är jag svensk eller finne,
kommer inte ihåg.

Inne, är jag ut eller inne,
jag har låckor i minnet
så där små alcohol.

Men besinner, man tatar med den
brännvin man får,
fastån minnet och helan går.

Vem kan segla

Vem kan segla förutan vind,
vem kan ro utan oror?
Vem kan flyga med JAS Gripen,
utan att falla ner med den?

Lars kan segla förutan vind,
Lars kan ro utan oror.
Men ej flyga med JAS Gripen,
utan att...
JÄVLAR!!!

Korta historier

- Pappa, kan du hjälpa mig med hemtalen?
- Nog kan jag det, men det skulle inte vara riktigt rätt.
- Nej, det trot jag inte heller, men du kan väl försöka i alla fall.

Kajsa kom hem efter skolan och berättade att fröken hade lärt dem vad genomsnitt var.

- Det var en sådan där grej som hönsen lägger ägg i.
- Var i allsin dar har du fått det ifrån?
- Jo, fröken sa att hönsen lägger ett ägg per dag i genomsnitt.

- Hönans barn kallas kyckling, undervisade fröken i skolan. Men vad kallas getens barn, Erik?
- Geting.

- Den här timmen ska ni skriva en liten berättelse om någonting, säger fröken i småskolan.
- Mot timmens slut så lämnar lille Oskar fram sitt opus med rubriken „Historien om den gravida katten“.
- Oskar! Vad menar du med det här? frågar fröken och pekar på rubriken.
- Oh, jag har glömt sätta en ring över „a“-et! Det ska vara „Historien om den gråvida katten“.

Drängen Johan Petter skjutsar sin husbondens dotter till staden. Efter en stund säger hon:

- Du, Johan Petter, jag är så rädd.
- Vad är du rädder för?
- Jo, för att du ska kyssa mig.
- Det kan jag la inte, jag håller ju tömmarna.
- Åh, dem kan la jag hålla.

Ung dam till läkare:

- Jag har så ont i foten. Vad kan det vara för fel?
- Doktorn efter undersökning:
- Ni har tydligen tagit ett litet snedsteg.
- Men snälla doktorn, vad har det med foten att göra?

Läkaren:

- Jag kan inte hitta något fel på er, men jag tror, att det beror på spriten.
- Patienten:
- Då får jag komma tillbaka igen när doktorn är nycker.

- Johansson?? Johansson! Nej, han heter inte Johansson, han heter Hansson, men han är från Hjo, så vi kallar honom för Hjo-Hansson.

Lilla Katarina är med familjen och plockar svamp. Det är ett evigt påminnande för henne att hon inte ska röra än den ena, än den andra svampen för att den är giftig. Till slut har hon i alla fall hittat en kantarell, vars sympatiska egenskaper hon väl känner till. Glatt överraskad ropar hon:

- Titta! Här är i alla fall en som är ogift!

- Hur gick det när du grälade med din fru igår?
- Jo tack, till slut kom hon faktisk krypande på alla fyra.
- Minsann! Vad sa hon då?
- Jaså, ligger du här under sängen din fege usling!

- Sa du något, Elsa lilla?
- Nej.
- Då måste det varit brandlarmet.

- Där går stadens farligaste kvinna.
- Nej, vad säger du!
- Jo, hon fick körkort i går.

- Det regnar ute, Emma lilla.
- Låt det regna, då.
- Som du vill, Emma lilla!

Kal kommer upp till Stockholm går fram till en taxi:

- Orkar den här hundkojan till Marieberg?
- Stockholmaren blir svarslös, men kör iväg.
- På sommaren kommer taxichauffören till Göteborg på semester och ska då hämnas, går fram till en taxi och säger:
- Kan man få en skjuss med den här hundkojan?
- Ja, säger Kal, hur många valpar har du?

- Det tog mig 10 år att upptäcka att jag inte hade någon talang att måla.
- Gav ni upp då?
- Nej, då var jag redan berömd.

- Är du inte klok? Vad menar du med att gå och köpa en tavla för 2000 kronor? Vad menar du att vi ska leva av resten av månaden?
- Vi får väl suga på ramarna.

- Nu stämmer fiolerna.
- Vad bra. Har du räknat dom?

